

1. 6. 2023

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Porušení zákazu postoupení pohledávky

Nejvyšší soud se v rozsudku sp. zn. 27 ICdo 30/2022, ze dne 27. 4. 2023 zabýval (na podkladě sporu o převodu dluhopisu bez splnění podmínek převodu) doposud v judikatorní praxi neřešenou právní otázkou, ohledně níž nepanuje v teorii shoda, a to sice, tím, jaké právní následky nastávají, dojde-li k postoupení pohledávky v rozporu s ujednáním dlužníka a věřitele vylučujícím postoupení pohledávky (§ 1881 odst. 1 o. z.).

Nejvyšší soud úvodem poukázal na nejednotnost doktríny v této otázce.

Absolutní neplatnost dovozují například Handlar, J., Dobrovolná E. § 580 In: Lavický a kol. Občanský zákoník I: Komentář (§ 303–654). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 53; nebo Zvára, M. Účinky smluvního zákazu postoupení pohledávky. Právní rozhledy, 2015, č. 9, s. 321–322.

Pro relativní neplatnost pléduje například Eliáš, K. Některé otázky související s postoupením pohledávky. In: Karlovarské právnické dny 2014. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 21; Kindl, M. Zajištění a utvrzení dluhu. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, marg. č. 245; nebo Remeš, J. Zákaz postoupení pohledávky v právu hmotném a procesním. Právní rozhledy, 2016, č. 2, s. 44; a pro případ absence dobré víry postupníka i Myšková, P. § 1881 In: Petrov, Výtisk, Beran a kol., op. cit., marg. č. 9.

Platnost postoupení a vznik odpovědnostního vztahu mezi postupitelem a dlužníkem proponuje například Dvořák, B. § 1881 In: Hulmák a kol, op. cit., marg. č. 7; a ve vztahu k dobrověrnému postupníkovi také Myšková, P. § 1881 In: Petrov, Výtisk, Beran a kol., op. cit., marg. č. 9.

Neúčinnost postoupení pohledávky dovozuje konečně například Balliu, A. Postoupení pohledávky v rozporu se smluvním zákazem. Právní rozhledy 2021, č. 11, s. 391.

V poměrech projednávané věci se Nejvyšší soud nemusel zabývat situací, kdy nabyvatel pohledávky nevěděl o ujednání dlužníka a věřitele o omezení převoditelnosti pohledávky. V době, kdy uzavírala smlouvu o převodu dluhopisů, bylo totiž dovolatelce znění emisních podmínek obsahující ustanovení o omezení převoditelnosti dluhopisů známo. A stejně tak byla obeznámena i s tím, že emitent dluhopisů souhlas s převodem dluhopisů neudělil.

Za těchto okolností - není-li třeba chránit dobrou víru postupníka - vyšel Nejvyšší soud z toho, že porušení ujednání dlužníka a věřitele o omezení převoditelnosti pohledávky vyvolává účinky i vůči postupníkovi s tím, že postoupení pohledávky je (dočasně) neúčinné při zachování platnosti postupní smlouvy (shodně Balliu, A., op. cit., s. 391).

K tomuto závěru vedly Nejvyšší soud následující úvahy.

Úprava § 1881 odst. 1 o. z. slouží – v části, v níž se vylučuje (resp. omezuje) možnost postoupit pohledávku, ujednají-li si to dlužník s věřitelem – především k ochraně zájmů dlužníka.

Pokud by postoupení pohledávky v rozporu s ujednáním dlužníka a věřitele, které postoupení pohledávky vylučuje či omezuje, znamenalo, že k platnému a účinnému postoupení pohledávky došlo a že mezi postupitelem a dlužníkem vznikne odpovědnostní vztah – a to i za situace, kdy postupník

věděl o „vylučujícím“ či „omezujícím“ ujednání dlužníka a věřitele - by byla podle Nejvyššího soudu ochrana zájmů dlužníka neúplná. V tomto případě by totiž nad ochranou zájmů dlužníka převážila ochrana nedobrověrného postupníka, resp. postupitele, neboť by excesivní postoupení pohledávky vyvolávalo všechny zamýšlené právní účinky.

Přisvědčit však nelze ani názoru, podle něhož je následkem postoupení pohledávky v rozporu s ujednáním dlužníka a věřitele, které postoupení pohledávky vylučuje nebo omezuje, absolutní neplatnost. Je tomu tak proto, že dlužníkovi, k jehož ochraně má výše uvedená část § 1881 odst. 1 o. z. sloužit, musí být - jako dotčené straně - ponechána možnost přijmout (akceptovat) postoupení pohledávky učiněné v rozporu s dříve dohodnutým ujednáním. Závěr o tom, že pro případ právního jednání porušujícího sjednaný zákaz zatížení nebo zcizení věci nestanoví zákon výslovně jeho neplatnost, se ostatně podává i z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2022, sp. zn. 21 Cdo 1813/2021 (odst. 18). Nadto by absolutní neplatnost při postoupení pohledávky v rozporu s ujednáním dlužníka a věřitele vylučovalo použití § 1885 o. z.

Přijetí závěru o relativní neplatnosti by znamenalo, že dlužník je excesivním jednáním postupitele a postupníka vázán, ledaže namítne neplatnost právního jednání, kterým pohledávka postoupena. Výklad klonící se k relativní neplatnosti by tak znamenal, že ačkoli je výše uvedená část § 1881 odst. 1 o. z. určena k ochraně dlužníka, zůstávalo by právě na dlužníkovi, aby na excesivní jednání postupitele a nedobrověrného postupníka reagoval aktivním jednáním (námitkou relativní neplatnosti) s tím, že neučiní-li tak, zůstane jednáním postupitele a postupníka vázán. Ani tento výklad tedy nelze přijmout, neboť by dlužníka dostatečně nechránil (ve vztahu k následkům jednání zástupce v rozporu se zájmy zastoupeného srovnej obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2022, sp. zn. 31 Cdo 1640/2022, odst. 58).

Ve světle právě uvedené argumentace se jako nejpriléhavější jeví řešení spočívající v tom, že postoupení pohledávky učiněné v rozporu se zákazem či omezením ujednaným dlužníkem s věřitelem, o němž postupník věděl, je (dočasně) neúčinné - a sice do doby, než s postoupením pohledávky udělí (třeba i konkludentně) souhlas dlužník. Samozřejmě s tím, že v obligační rovině vyvolává závazkový právní vztah, který vznikl uzavřením (věcněprávně neúčinné) smlouvy o postoupení pohledávky mezi postupitelem a postupníkem, plné právní účinky (včetně sekundárních nároků, které z tohoto právního vztahu vyplývají).

Výše bylo vyloženo, že listinný dluhopis je cenný papír, s nímž je spojeno právo věřitele (majitele dluhopisu) vůči dlužníku (emitentovi dluhopisu) na určité plnění (pohledávka). Proto je namístě přijmout závěr, podle kterého převod listinného dluhopisu v rozporu s omezením stanoveným emisními podmínkami, o němž nabyvatel dluhopisu věděl, má stejné následky jako postoupení pohledávky učiněné v rozporu se zákazem či omezením ujednaným dlužníkem a věřitelem, o němž postupník věděl. Převod listinného dluhopisu v rozporu s omezením stanoveným emisními podmínkami je tedy (dočasně) neúčinný do doby, než s převodem udělí souhlas emitent dluhopisu.

Koncepčně stejné řešení zvolil zákonodárce ostatně i ve vztahu k akciím na jméno, jejichž převod je podmíněn souhlasem orgánu akciové společnosti (§ 271 odst. 1 z. o. k.). I akcie na jméno jsou přitom cennými papíry nebo zaknihovanými cennými papíry (§ 256 odst. 1 z. o. k.) na řad (§ 263 odst. 3 z. o. k.), a tak i pro ně platí, že jde o cenné papíry nebo zaknihované cenné papíry, které jsou - v základním zákonném nastavení - určeny k oběhu (cirkulaci).

Závěr:

Nejvyšší soud se v uvedeném rozhodnutí zabýval právními následky porušení zákazu postoupení pohledávky v případě nedobrověrného postupníka, tedy postupníka, který o zákazu (resp. omezení) postoupení věděl, kdy dospěl k závěru, že postoupení pohledávky

učiněné v rozporu se zákazem či omezením ujednaným dlužníkem s věřitelem, o němž postupník věděl, je (dočasně) neúčinné - a sice do doby, než s postoupením pohledávky udělí (třeba i konkludentně) souhlas dlužník.

Z argumentace Nejvyššího soudu lze pak dovodit, že v případě dobrověrného postupníka by ochrana jeho zájmů převýšila nad zájmy dlužníka. V takovém případě by tedy postoupení pohledávky učiněné v rozporu se zákazem či omezením ujednaným dlužníkem s věřitelem, o němž postupník nevěděl (a ani nemohl vědět při vynaložení obvyklé opatrnosti), bylo účinné a vyvolávalo by tedy i věcněprávní účinky postoupení pohledávky.

JUDr. Vladimír Janošek,
advokát

trvale spolupracující s

Plzeňská 3350/18
150 00 Praha 5 - Smíchov

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)